

PAYLE ROGIĆ

JEDNA ISPRAVA, PISANA BOSANČICOM
U SENJU 1720.

U Arhivu Jugoslavenske akademije u Zagrebu, u zbirci porodice Mažuranića, pod signaturom MI-23, nalazi se isprava, pisana bosanskom ćirilicom ili bosančicom, datirana sa 12. augusta 1720. u Senju. Isprava sadržava otvoreno pismo koje senjski vicekapetan Sigismund Josip Lukančić izdaje svetojuračkom¹ plovanu Ivanu Vukeljiću da može »po svom vlastitom poslu« putovati u Bihać i bihaćku krajinu. Pismo je upućeno »svoj gospodi i glavarom turskim, a navlastito uzvišenomu i visoko dobro plemenito rojenomu gospodinu Tatar Mustaj-paši Izriz Kapitanoviću, kapitanu bihaćskomu i zapovidniku sve bihaćske krajine«, s preporukom da plovanu Vukeljiću budu pri ruci i da mu nitko ne bi »stajao na putu«. Svrha se putovanja ne spominje, ali će po svoj prilici biti da plovana Vukeljić ide u Bihać i okolinu da nabavi hrane za zimu. Iz bihaćke krajine vozi se i danas, naročito u ranu jesen, hrana (kukuruz, pšenica, raž, živad) na ličke sajmove i u Senj. Pismo je datirano 12. augusta 1720. g. U izvornoj matici umrlih i rođenih župe Sv. Juraj, neposredno prije i poslije toga datuma, plovana Vukeljića zamjenjuju pop Dujan Legčević i senjski pop Luka Kuhačević, pa je pretpostavka da je u to vrijeme svetojurački pop bio na putu sasvim vjerojatna.

Donosimo tekst otvorenog pisma u latiničkoj transkripciji u izvornom obliku:

Mi Šigizmund Jožef Lukančić de Hentenfels, gospodin od Stare i Male Luke, i Lukovica, nih cesarove i kraljeve katolčanske svitlosti veliki vicekapitan i sadašnji kumandant sve velike kapitanie sešnske.

Znano činimo svim i svakomu, a navlastito svoj gospodi kađi godar ovo naše otvoreno pismo pokazano bude, kako ide odavde u Bihać,

¹ Selo Sv. Juraj, danas Jurjevo, leži 9 klm Senju na jug. Muško čeljade iz sela naziva se Svetojurac, žensko Svetojūrka ili tamošnjim akc. Svetojūrka, pridjev je svetojurački ili tamošnjim akc. svetojūrskī.

. Potpis pisan njemački . . . ?

i u bihaćsku krainu, gospodin pop Ivan Vukelić plovnik svetojurački po svomu vlastitomu poslu, kojega gospodina Vukelića hotismo priporučiti svoj gospodi i glavaram turskim, a navlastito uzvišenomu i visoko dobro plemenito rojenomu gospodinu gospodinu Tatar Mustajpaši Izriz Kapitanoviću kapitanu bihaćskomu i zapovjedniku sve bihaćske krajine, dabimu naruku bili, damu nebi nijedan naput na ovom miru učinenu stajo, u Seņu na dvanajst agušta, 1720.

Sigmundt Joseph Lühjantschitsch v Hentenfels

Pismo je, kako se vidi, pisano u kancelariji senjskog kapetana. Rukopis je lijep i čitljiv, slova su brižljivo i savjesno ispisana, a to pokazuje da je pisar dobro poznao bosansku ćirilicu. Poznato je da se vanjskom obliku službenog dopisivanja u Vojnoj krajini poklanjala naročita pažnja.

Senj, kao sjedište kapetana, i Karlovac, kao sjedište generala, bili su središta najviše vojničke vlasti u tom dijelu austrijske Vojne krajine, i sav njihov interes i djelatnost bili su usmjereni da prate i saznaju što se događa na turskoj granici i u Bosni. Poslije mira u Sr. Karlovcima 1699. g. Bosna je bila najzapadnija turska pokrajina prema Austriji i Veneciji. Turcima je bilo jasno da su granice karlovačkoga mira samo privremene, pa su činili sve kako bi granica bila što bolje utvrđena. Stoga se stvaraju na granici Bosne kapetanije, uređene sasvim na vojničku. Na čelu kapetanije bili su kapetani, kojima je služba bila nasljedna. U njihovim je rukama sva vlast, u prvom redu dakako vojnička, a onda administrativno-policijska. Izdavanje putnica, izvoz i uvoz hrane i trgovačke robe, propusnice tuđim podanicima za slobodno kretanje po kapetaniji, sve je to ulazilo u njihovu nadležnost. Glavna im je briga bila svakako utvrđivanje granice, stoga prave i popravljaju putove koji vode u unutrašnjost Bosne, podižu nova utvrđenja, popravljaju stare srednjovjekovne gradove i kule, jednom riječi rade otprilike sve ono što se radi i s druge strane, tj. u austrijskoj Vojnoj krajini.²

Turci su postali gospodari Bihaća ili Bišća 1592. g. i učinili ga sjedištem najprije sandžakata, a onda kapetanije. Kako je Bihać bio jedna od glavnih tvrđava na granici zapadne Bosne prema Austriji, smatrali su se i bihaćki kapetani prvacima među ostalim kapetanima bosanske krajine. Neki su od njih nosili titulu bega, a bilo ih je i s titulom paše.

Tatar Mustaj-beg Idrizkapetanović,³ kome je upućeno otvoreno pismo, sin je kapetana Idriz-age Velagića. God. 1717. i 1719. spominje se s titulom paše. Vjerojatno je to odlikovanje dobio zbog pobjede nad austrijskom vojskom kod Novoga 1716. g. U Starinama Jugosl. akademije, knj. 12, str. 39. i 40, štampana su dva pisma što ih je 1719. pisao »Tatar Mustaj-paša Kapitanović kapitan bihaćski« i zapovjednik sve

² Hamdija Kreševljaković, Kapetanije u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1954, str. 103.

³ Ibidem.

bosanske krajine u Bišću, križevačkom potkapetanu grofu Stanislavu Orehociju. U prvom pismu traži Mustaj-paša da se isplati Bajram-agi Skopijančiću otkup za sužnja Marka Jezeranovića, a u drugom pismu preporučuje Zulfikar-agu, dizdara od Brekovice, da mu se isplati otkup za sužnje Stefana Miletića iz sela Ždralova i Juru Krastapivca iz sela Kruškovca. Oba su pisma pisana latinicom. Sačuvalo se još jedno nedatirano pismo u Arhivu u Zadru, a pisano je zadarskom providuru u istoj stvari, tj. zbog otkupa jednog sužnja.

Bosanska ćirilica ili bosančica nastala je u Bosni od stare ćirilice, i njome su se služili bogumili i franjevci. Poznato je da su bos. franjevci 17. i 18. v. štampali svoje knjige bosančicom u Mlecima, gdje je u tu svrhu osnovana i štamparija, a u privatnoj prepisci služili su se bosančicom sve do svršetka 19 v. Poslije propasti bos. države bosančicom se služe i neke muslimanske porodice.

Krajiški kapetani na bos. granici služili su se u dopisivanju s vojnim vlastima u Vojnoj krajini hrvatskim ili srpskim jezikom, a pismo je bilo bosančica ili latinica. Bosančicu su upotrebljavali u svom dopisivanju s bos. vladarima i s Dubr. Republikom i turski sultani, vojskovođe i državnici, kao što pokazuju faksimili pisama u knjizi Dr. Ćiro Truhelka, Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive, Sarajevo 1911. Što su krajiški kapetani u svojoj prepisci sa zapovjednicima u Vojnoj krajini upotrebljavali jedan put bosančicu, drugi put latinicu, zavisilo je u prvom redu od pisara koji su pisma pisali. Razumljivo je onda da su se i vojne vlasti u Vojnoj krajini na hrvatskoj strani, gdje je službeni jezik bio njemački, služili u dopisivanju s krajiškim kapetanima u Bosni hrvatskim ili srpskim jezikom, pa su u svojim kancelarijama morali držati pisare vješte bosančici. Takvo je dopisivanje, kako se vidi iz obilne građe koju je izdao F. Rački u Starinama, knj. 11. i 12, u 17. v. između krajiških turskih i hrvatskih vojničkih starješina bilo obično i često, pa se po stilu i pravopisu može zaključiti koliko su i pisari bili ovom poslu vješti.

Ako se razmotri jezik otvorenog pisma, o kome je ovdje riječ, može se na prvi mah zaključiti da je pismo pisao domaći čovjek iz bliže ili dalje okoline Senja, a svakako je bio ikavac, jer se u pismu jasno očituju osobine ikavskog govora s obzirom na oblik i leksik, kako se danas govori među Bunjevcima u sjev. Dalmaciji i s jedne i s druge strane Velebita (svitlost, kapitan, kadigodar, kumandant, plovani, priporučiti, zapovjednik, dvanajst, agušt). Pridjev vlastovit, vlastovito nalazi se i u rukop. Vitezovićevu rječniku *Lexicon latino-illyricum*, s. v. *proprius*, *proprie*. Utjecaj čakavskog vidi se u participu rojen. U bosančici znak za jat zamjenjuje slovo za glas j, ili taj znak služi za umekšavanje suglasnika, kako se to redovno susreće u poljičkim tekstovima. Tako postupa i pisar u našem pismu (ispor. pisanje: svoj, Mustaj, krajinu, dvanajst, sadašnji, senjski, učinjen). To se vidi i u pisanju prezimena Vukelič,⁴ kako se danas piše. To je prezime oba puta zabilježeno Vukejlić,

⁴ U spomenutoj matici rođenih i krštenih župe Sv. Juraj uvijek se tako piše.

a to bi odgovaralo liku Vukeljić, koji je, stariji lik prema današnjemu Vukelić, a upravo je deminutiv od imena Vukelja (ispor. slične tvorbe Vucelić > Vuceljić > Vucelja, Pavelić > Paveljić > Pavelja, Čubelić > Čubeljić > Čubelja, Radelić > Radeljić i Radeljević > Radelja, i td.). Što se tiče pravopisa, pisar je pisao onako kako je izgovarao, pa piše dabimu naruku bili, damu nebi nijedan naput... stajao. U bosančici nema nad slovima nikakvih znakova, ali u našem pismu dva puta iznad u nalazi se znak: ú Bihać i ú bihaćsku krainu«.

